

MIROSLAV DŽAJA, SA KUPREŠKE VISORAVNI — MONOGRAFIJA
RODNOG KRAJA. DODATAK KRUNOSLAVA DRAGANOVIĆA, *Slavonski Brod*, 1970. Str. 547.

Marko Oršolić

Premda je pisac već bio poznat našoj široj kulturnoj javnosti po (doduše sitnijim) radovima, koje je objavljivao u Glasniku sv. Ante, Našoj misli (osobito 1918), Franjevačkom vjesniku, Kalendaru sv. Ante, (usp. »Iz starog vaktā i zemana« god. IX — 1934), Dobrom Pastiru (više vrijednih radova) i drugdje, ipak tek mu ovo njegovo novo djelo daje pravo da bude ubrojen među istaknute franjevačke povjesničare kao što su Zlatović, Batinić, Jelenić, Gavranović i dr.

Sa *Kupreške visoravni* vrijedno je djelo, nastalo kao rezultat uspjele sinteze ustrajnog dugogodišnjeg zanimanja za narodne predaje i značajkog uvida u najmjerodavnija znanstvena djela, poznavanja neobjavljenog arhivskog materijala i arheoloških otkrića, konzultacija najmeritornijih znanstvenika i vlastitog historijskog iskustva. Znanstveni aparat brižno donesen u bilješkama čini djelo zanimljivim i za ozbiljnog znanstvenog radnika, a lakoća stila i privlačivo jednostavan način izražavanja (ima nešto autentično franjevačko u svemu tome!) dostupnim i najširoj čitalačkoj publici. Smisao za detalje i istodobno sposobnost da se od njih odlijepe i da ih ugradi u kontekst šireg povijesnog zbivanja čini djelo koherentnim i njegovu osnovnu poruku uvjerljivom. Specifičan metodološki pristup postavljenom problemu zadovoljava zahtjevima najsuvremenije znanstvene metodologije. Ocjene pojedinih povijesnih prekretnica i pojedinačnih nosilaca povijesnog zbivanja vrlo su objektivne, a u akcentuaciji pojedinih momenata i originalne.

Vrijednost knjige dosta uvećaje *Kazalo znatnijih osoba, mjesta i stvari* kao i tehnička dotjeranost. I jedno i drugo djelo je Krunoslava Draganovića, koji se »rado odazvao želji starog prijatelja o. fra Miroslava Džaje« i osim tehničke strane u izdavanju knjige (otežane okolnošću da je knjiga tiskana u Slavonskom Brodu) pristao »da ponešto nadopuni njegovu temeljitu i solidnu monografiju o Kupresu posebnom studijom o naseljima i migracijama njegovog rodnog kraja« (str. 317). Ovakvu znanstvenu suradnju valja pozdraviti, tim više što je u nas još uvijek neudomaćena, premda je drugdje u ozbiljnim znanstvenim krugovima vrlo česta.

Studija fra Miroslava Džaje je sastavljena iz dva dijela i dodataka. U prvom dijelu (str. 15—165), počinjući s određivanjem geografskog smještaja Kupresa i kupreških naselja, pisac izlaže uglavnom političku povijest Kupreške visoravni od najstarijih vremena do danas. Zanimljivo je piščevo originalno tumačenje imena Kupres (str. 22), vrlo je vrijedno što se autor u prikazivanju turskog doba (uz pomoć Hamida Hadžibegovića i Muhameda Mujezinovića) oslanja na velikim dijelom još neobjavljene turske teftere (str. 84 et passim), a analize perioda austro-ugarske vladavine su upravo blistave (str. 115—127). Međutim, vrijeme između dva svjetska rata ipak je suviše sumarno ocrtano (svega na desetak stranica, od str. 127—136), dok su prilike na Kupreškoj visoravni za vrijeme II svjetskog rata vrlo lijepo prikazane (str. 137 do 165).

Drugi dio predstavlja crkvenu povijest kupreškog kraja. Tu je donešeno mnogo najraznovrsnijeg i najinteresantnijeg materijala, ali nemoguće je u kratkom osvrtu sve obuhvatiti. Upozorit ćemo samo na poglavlja o kraljevskoj (str. 168—179) i antičkoj crkvi (str. 166) kao i na poglavlje o popovima glagoljašima (str. 226—238) itd. Pisac koji je inače svoje djelo posvetio *Bratskoj slozi i napretku svih stanovnika bosanskog Sibira* nimalo ne zanemaruje povijest drugih vjerskih zajednica, tj. pravoslavca i muslimana. Činjenica da u ovoj knjizi nije posvetio njima više prostora uvjetovana je nedostatkom historijske građe kao što to on sam napominje (str. 275). U dodatku o. Džaja

donosi podatke o dušobrižničkim osobama na Kupresu i iseljavanju katoličkih obitelji poslije 1940. god. te statistiku Kupresa po mjestima i vjeri (iako ne u postocima).

Dodatak knjizi, koji je napisao dr Krunoslav Draganović pod naslovom *Naselja i migracije na Kupresu* (strana 317—516) sasvim je ozbiljan znanstveno-istraživački rad. Polazeći od konstatacije Branislava Đurđeva, da je migracija stanovništva u Bosni i Hercegovini »problem toliko kompliciran da je potrebno ispitati većinu procesa kako su se lokalno odigrali, pa da bismo onda mogli dalje ići« (str. 318), dr Draganović želi da njegov znanstveno-istraživački rad posluži osvjetljenju tog zamršenog problema. Oslanjajući se prije svega na turske teffere iz XV i XVI stoljeća, arhivsku građu Vatikanskog arhiva, bilo onu koju je objavio Dominik Mandić (*Popis Hrvata katolika BiH* god. 1743. i 1768, Rim-Chicago, 1962), bilo neobjavljenju, te Matice pojedinih župa, a primjenjujući u istraživanju i svoju metodu (usp. strane 385—392), autor je uspio doći do veoma zanimljivih i za znanost vrlo značajnih rezultata. Iako uspješno izbjegava svaki apriorizam i moraliziranje, njemu je očito, kao i fra Miroslavu Džaji, mnogo stalo do bratske sloge svih stanovnika Kupreške visoravni. On izničito piše: »... ovoliko miješanje i ovolike krvne veze među stanovništvom raznih nacija i vjera trebale bi biti, uz ostalo, još jednim, novim razlogom međusobnog razumijevanja i ljubavi, a moćnom zaprekom širenja svake nesnošljivosti i mržnje među ravnopravnom braćom« (str. 393).

Vrlo je uvjerljiv Draganovićev dokaz da glasoviti kipar Ivan Meštrović starije potječe iz Fojnice (str. 408—409), a njegovo utvrđivanje i četvrte grupe Bunjevaca (hercegovačke grupe) predstavlja pravo znanstveno otkriće, koje unosi mnogo svjetla u ionako još neriješen problem porijekla Bunjevaca i pogotovo njihovog čisto ikavskog govora.

IVAN FUČEK, OSOBNO DOŽIVLJENO KRŠĆANSTVO, *Filozofsko-teološki institut DI, Zagreb, 1972. Str. 434.*

Rudolf Brajčić

Ova nas knjiga veseli zbog više razloga. Ona je svojevrsan komentar Duhovnih vježba sv. Ignacija u njihovu genetičko-povijesnom i biblijsko-teološkom smislu u svjetlu koncilске teologije sa svrhom njihova osuvremenjenja. Nije bilo lako našem narodu predstaviti osuvremenjenje jednog teksta koji sve do prošle godine nismo tiskom posjedovali na hrvatskom jeziku. Autor se ipak odvažio na taj posao i s uspjehom ga svladao. Da je knjigu uz analitički pregled *Duhovnih vježba* opremio i još s jednim sintetičkim pregledom, stvar bi bila još uspješlija, pogotovo s obzirom na one čitaoce koji *Duhovne vježbe* sv. Ignaciju poznaju više iz prakse nego teoretski. Ova nas knjiga veseli i radi toga što predstavlja jedan ozbiljan, zaokružen, metodički rad s područja kršćanske duhovnosti. Čini se da smo danas mnogo bolje obaviješteni o egzegi, teologiji i moralu, a da i ne govorim o religioznoj sociologiji, nego o duhovnoj teologiji, premda i religiozna sociologija, i moral, i dogmatska teologija, i egzega imaju svoj smisao u duhovnom rastu kršćanina. S radošću, dakle, pozdravljamo ovu knjigu koja nastoji moderna povijesnospasonosna, knistocentrična, pashalna i kariološka strujanja sliti u fokus nutarnje jezgre našega bića gdje se oblikuje Krist. Tim više što smo s njom dobili jedan znanstveni primjerak u našoj hrvatskoj asketskoj literaturi. Naša je asketska literatura uopće dosta čedna, znanstvena još čednija. Autor je u ovu knjigu uložio i svoje stručno teološko znanje i svoj smisao za